

Nr 4.

Ankom till riksdagens kansli den 16 april 1929 kl. 1 e. m.

Första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande, nr 4, i anledning av väckt motion, I: 159, rörande tillämpning av stängselförordningens § 5 mom. 3.

I en inom första kammaren väckt motion, nr 159, har herr *Johan Johansson* hemställt, att riksdagen ville hos Kungl. Maj:t anhålla om sådan tillämpning av stängselförordningens § 5 mom. 3, att den ytterligare begränsning av markägarens rätt, som skett genom kungörelsen den 15 januari 1926 angående Älvsborgs län, upphäves. Inom länet hade den genom nämnda kungörelse stadgade ordning väckt en allt allmänna ovilja och missbelåtenhet såväl med förbudets utsträckning från får och getter till att omfatta även hästar som ock med borttagande av det tidigare förbehållet rörande markägares rätt, där han tager föreskriven vård om sina hemdjur, vilket i verkligheten vad betesrätten angående måtte anses verka lika med hägnad och sålunda reellt om än icke formellt upphävde själva grunden för ett betesförbud, markens gemensamhetskaraktär. Med den ordning som genom kungörelsen stadgats kunde en enda delägare i marken hindra alla de övriga från dess begagnande som betesmark och dessa kunde icke, ej ens om de vore villiga att själva inhägnad denna delägars område för att effektivt freda detsamma, på denna väg komma i åtnjutande av den rätt de skulle ägt, om hägnad skett i vanlig ordning.

Motionen.

Kungl. förordningen om ägors fredande emot skada av annans husdjur samt om stängselskyldighet den 21 december 1857 innehåller i § 5 mom. 2 en bestämmelse, att om stängsel ej finnes mellan ägor, som utgöras å båda sidor av skog, utmark eller beteshage, marken, så länge den är ohägnad, skall anses vara upplåten till gemensamt mulbete, där ej annorlunda är avtalat.

Sedan riksdagen i skrivelse den 20 maj 1874 anhållit, att Kungl. Maj:t efter landstingens hörande måtte taga i övervägande, huruvida för landstingsområde eller viss del därav borde förordnas en efter ortsförhållanden lämpad inskränkning i rättigheten att låta får och getter beta å skogsmark, som anses vara till gemensamt mulbete upplåten på grund av ovanberörda bestämmelse,

Historik.

utfärdade, sedan landstingen blivit hörda, Kungl. Maj:t den 28 januari 1876 kungörelse angående inskränkningar i betesrätt å ohägnad mark inom flertalet län, därvid beträffande Älvsborgs län betande å dylik mark, därest samtliga delägare ej annorlunda överenskomme, förbjöds av getter och under årets första hälft av får.

Kungl. kungörelsen den 8 december 1911 innehöll, att inom Älvsborgs län skulle å sådan mark betande av getter och får vara förbjudet, därest samtliga delägare ej annorlunda överenskomme, delägare i betesrätt likväl icke förmenat att å sitt eget område beta getter och får, såvida han om dem hölle sådan vård, att de icke inkommo på annans område.

Under förarbetena till skogsvårdslagen den 15 juni 1923 blev behovet av strängare lagstiftningsåtgärder till skyddande av skogsåterväxten å ohägnad mark, varom här är fråga, starkt framhållet. På grund av de i hög grad olikartade förhållanden, som äro rådande inom olika delar av landet, ledde emellertid den prövning, som frågan i sammanhang därmed undergick, icke till någon allmän inskränkning i betesrätten, men det behov av ändrade bestämmelser, som gjort sig gällande i rikets sydligare och mellersta delar, tillgodosågs genom ett tillägg, mom. 3, till § 5 i stängselförordningen, som promulgerades samtidigt med skogsvårdslagen och varigenom åt Kungl. Maj:t överläts att efter vederbörande landstings och hushållningssällskaps hörande meddela särskilda föreskrifter till inskränkning av rätten till bete å ohägnad mark inom vissa län eller viss del av län.

Med åberopande av detta mom. hemställde i underdånig skrivelse den 8 augusti 1923 skogsvårdsstyrelsen i Älvsborgs län, att betande av hemdjur å sådan ohägnad mark inom länet, som anses vara till gemensamt mulbete upplåten, skulle, därest samtliga delägare ej annorlunda skriftligen överenskomme, vara förbjudet. Giltighetstid för överenskommelse borde begränsas till ett år och avskrift därav insändas till skogsvårdsstyrelsen. Till stöd för denna hemställan anförde skogsvårdsstyrelsen, att de vittomfattande skogskulturer, som ägde rum inom länet, i hög grad skadades av hästars och nötkreaturs betning. Djurens bett och tramp fördärvade ofta de unga plantorna, med påföljd att hjälpkulturer år efter år måste verkställas och att återväxten försenades. Av de plantor, som överlevde beteskreaturens åverkan, bleve en mängd från ungdomen deformerade och erhöile ej endast nedsatt tillväxt utan även minskad motståndskraft mot svampangrepp och insektshärjningar.

Yttranden i ärendet infordrades dels från länets landsting, dess båda hushållningssällskaps förvaltningsutskott och länsstyrelsen, vilka alla i princip tillstyrkte bifall till framställningen, och dels från domänstyrelsen. Denna styrelse överlämnade yttranden, avgivna av vederbörande skogstjänstemän. En av dessa, jägmästaren i Dalslands revir, anförde, att ett bifall till framställningen otvivelaktigt skulle bliva till stort gagn för skogsåterväxten och det framtida skogsbeståndet men tillade, att i Dalslands skogsbygder, där befolkningen mest utgjordes av mindre hemmansägare och lägenhetsinnehavare, boskapen av ålder

varit en viktig näringskälla, och vore för djurens framfödande skogsbetet av stor betydelse. Det fria betet å de vidsträckta skogsmarkerna gjorde det möjligt att framföda ett med hänsyn till ägande åkerareal jämförelsevis stort antal nötboskap. Endast undantagsvis torde skogsbetet kunna ersättas genom anläggning av rationella betesvallar, vadan ett betesförbud säkerligen skulle medföra en väsentlig minskning av kreatursstammen och försvåra utkomstmöjligheten för skogsbygdens befolkning. Övriga skogstjänstemän tillstyrkte framställningen, därvid överjägmästaren i västra distriktet dock framhöll, att det ifrågasatta förbudet skulle komma att medföra mycket allvarliga svårigheter för en stor mängd småbrukare, som för sina kreatur sedan gammalt varit hänvisade till de stora gemensamma skogsmarkerna. För egen del anförde domänstyrelsen, att genomförandet av skogsvårdsstyrelsens förslag skulle vara av synnerligen stor betydelse för skogshushållningen inom länet och möjliggöra en väsentligen stegrad framtida avkastning därav, för vars uppnående vid ett klokt ordnande av betesdriften jämförelsevis obetydliga och föga betungande olägenheter borde uppstå. Ur skogsvårdssynpunkt vore det emellertid vida fördelaktigare, om delägarna icke vore berättigade att genom överenskommelse häva det ifrågasatta förbudet och att detsamma sålunda bleve ovillkorligt.

Sedan domänstyrelsens utlåtande avgivits, inkommo uttalanden från omkring 200 mindre hemmansägare, arrendatorer, lägenhetsägare och torpare från länet, att ett förbud mot utsläppande av nötkreatur till bete å skogsmarken skulle medföra ruin för alla å skogshemman bosatta småbrukare, vilkas huvudsakliga inkomst utgjordes av nötkreaturens avkastning. Dessa hämtade under mesta tiden av året sin föda å skogsmarken. Att nötkreaturen därvid avbetade unga gran- eller furuplantor vore icke bevisat; den skada nötkreaturen åstadkomme vid betesgång bestode endast däri, att de trampade ner en eller annan planta. Häremot anförde domänstyrelsen i förnyat yttrande i ärendet: Betande nötboskap tillfogade plant- och ungskog synnerligen allvarliga skador. Förekommande plantbestånd och ungskogar vore fläckvis, ofta till avsevärda delar och detta just å den bördigare marken, som skulle kunna giva den största virkesavkastningen, luckiga eller utgjordes av glest stående, risiga och spärrgreniga ungträd av låg kvalitet. Detta vore i regel en följd av betning. Talet om småbrukarnas ruin såsom en följd av betesförbud å ohägnad mark syntes mycket överdrivet. Det torde icke vara sällsynt, att småbrukare underhölle ett i förhållande till deras ägoväld allt för stort antal djur, vilka under en god del av året med formellt stöd av gällande lagstiftning livnärdes på grannars egendom. Det syntes orimligt, att ett sådant förhållande skulle få fortbestå, och det vore en angelägenhet av största vikt, att skogsvårdsstyrelsernas och enskilda skogsägars strävan att främja skogsvården på allt sätt underlättades. Skogsbruket vore för landet av vital betydelse.

Den kungörelse i ämnet, som den 15 januari 1926 utfärdades, innehåller, att gemensamma ohägnade betesmarker i Älvsborgs län fridlystes från och med den 1 januari 1928 från betning, utom av får och getter, även av hästar och nötkreatur.

kreatur, hästarna under hela året och nötkreaturen under årets förra hälft. Förbudet gäller dock icke, om samtliga delägare i marken annorlunda överenskomme. Dylik överenskommelse, som skall delgivas länsstyrelsen, må ingås att gälla under en tid av högst fem år.

Yttranden
över
motionen.

Utskottet har i vederbörlig ordning inhämtat yttranden över motionen från Älvsborgs läns skogsvårdsstyrelse, länets landstings och båda hushållningssälls-kaps förvaltningsutskott samt länsstyrelsen.

I samtliga yttranden avstyrkes motionen. Skogsvårdsstyrelsen och norra hushållningssällskapetets förvaltningsutskott framhålla, att skogen har högre värde än betet; det berodde ofta på skogens avkastning, om jorden skulle kunna giva sin ägare nödortfikt bärgning. Länsstyrelsen anför bland annat:

"Motionären säger, att det inom länet väckt allmän ovilja och missbelåtenhet, att betesförbudet utsträckts från att gälla enbart får och getter till att omfatta även hästar. Under den långvariga och omfattande diskussion, som inom länet förts om betesförbudet, har länsstyrelsen veterligen aldrig någon invändning gjorts mot att förbudet omfattar hästar. Den omstridda frågan har varit förbudet för nötkreaturens bete före den 1 juli. De två övriga skäl, som motionären anför för sitt yrkande, äro dels jordägarens förmenta obehörighet att till bete använda sin egen mark, dels jordägarens likaledes förmenta möjlighet att hindra övriga delägare att till gemensamt bete använda sin mark efter inhägnande av dens mark, som ej önskar deltaga i betet. Båda dessa skäl torde grunda sig på felaktig uppfattning om gällande rätt."

Från länets domhavande har länsstyrelsen införskaffat uppgifter angående anhängiggjorda mål rörande överträdelser av kungörelsen den 15 januari 1926. Av dessa uppgifter framgår, att åtal förekommit i två av länets sju domsagor, att i två fall svarandena frikänts och att de i tre fall blivit fällda, i samtliga fallen till straffminimum 10 kronors böter. Antalet till länsstyrelsen inkomna överenskommelser om undantag från kungörelsens bestämmelser utgjorde 77, vilket syntes visa, att denna utväg att komma ifrån betesförbudet vore i länet väl bekant och i stor utsträckning användes.

Utskottet.

1926 års förberörda kungörelse utfärdades för att främja den starkt hotade skogsåterväxten å de ohägnade skogsmarkerna i Älvsborgs län. Effektiviteten av de i kungörelsen meddelade bestämmelser minskas i viss mån genom möjligheten för delägare, om de äro enhälliga, att överenskomma om fortsatt betning; om enhällighet icke kan ernås, kunna gentemot en delägare, som icke vill tilllåta betning, de övriga enligt gällande lag inhägna hans område och kräva bidrag härtill av områdets ägare med halva stängselkostnaden.

Länsrepresentanter och myndigheter begärde samstämmigt bestämmelsernas meddelande; samma representanter och myndigheter kräva deras vidmakthållande. Vid detta förhållande och då bete i skogsmark otvivelaktigt inverkar skadligt å skogens återväxt, måste starka skäl föreligga för dessa bestämmelser upphävande. Sådana ha enligt utskottets mening icke anförts.

Utskottet hemställer därför,

att ifrågavarande motion, I: 159, icke måtte till någon första kammarens åtgärd föranleda.

Stockholm den 11 april 1929.

På utskottets vägnar:

TEODOR JULIN.

Närvarande vid ärendets slutbehandling i utskottet: herrar *Julin, J. H. T., Larsén, Sandén, Granström, Eriksson, Valfrid, Larsson, Johan August, Henriksson, A.*

Reservation

av herrar *Larsén* och *Larsson, J. A.*, som ansett, att utskottets utlåtande bort erhålla följande lydelse:

Utskottet har i vederbörlig ordning inhämtat yttranden över motionen från Älvsborgs läns skogsvårdsstyrelse, länets landstings och båda hushållningssällskaps förvaltningsutskott samt länsstyrelsen. Dessa myndigheter, som tillstyrkt den nu inom länet gällande inskränkningen i betesrätten, vidhålla sin tidigare uttalade mening och avstyrka samtliga den föreliggande motionen. Utskottet anser emellertid, att särskilt avseende bör fästas vid de yttranden, som avgåvos dels av jägmästaren i Dalslands revir, dels av överjägmästaren i västra distriktet över den år 1923 ifrågasatta och år 1926 utfärdade kungliga förordningen i ärendet. Dessa skogsvårdstjänstemän tillstyrkte visserligen det då föreliggande förslaget från skogsvårdssynpunkt, men framhöllo därjämte, att inskränkningen av betesrätten måste medföra mycket allvarliga svårigheter för en stor mängd småbrukare, som för sin utkomst vore beroende av den något ökade kreaturstam, som skogsbetet möjliggjorde. Ej heller böra förbises de klagomål över samma olägenheter, som anfördes av omkring 300 av länets småbrukare före ärendets avgörande.

Efter förordningens ikraftträdande den 1 januari 1928 har man på 77 orter inom länet funnit sig nödsakad att genom särskilda överenskommelser rörande gemensam betesmarks användning sätta förordningen ur kraft. Denna av förordningen själv anvisade utväg står emellertid icke alltid till buds, enär en enda större jordbrukare, som ej är i nämnvärd grad beroende av den gemensamma betesmarkens avkastning, förmår hindra överenskommelse av ifrågavarande slag.

Ehuru av vad ovan anförts till fullo framgår, att kungliga förordningen av den 15 januari 1926 medför betydande olägenheter för småbrukarna inom Älvsborgs län, finner utskottet ej skäligt biträda motionärens förslag om förordningens upphävande. Men då man ingenstädes i vårt land för övrigt ansett nödigt vidtaga de vittgående inskränkningar i betesrätten, som stadgats för nämnda län, och då de uttalanden rörande betesdjurens skadegörelse på den uppväxande ungsbogen, med vilka stadgandet motiverades, tydligen hänförde sig till tidigare gällande bestämmelser, som medgåvo såväl hästars som nötkreaturs utsläppande på gemensam betesmark så tidigt på året, att betestillgången var mycket ringa, torde en måttlig utsträckning av den nu medgivna tiden för betesgång anses väl motiverad.

Utskottet hemställer därför,

att första kammaren för sin del måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om sådan ändring i kungörelsen av den 15 januari 1926 angående inskränkning i betesrätt å ohägnad mark inom Älvsborgs län, som skall anses vara till gemensamt mulbete upplåten, att betesgången för nötkreatur må årligen inträda den 1 juni.
